

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

היפגעות עובדים זרים המועסקים בחקלאות

מוגש לוועדה המיוחדת לבחינת בעיית העובדים
הזרים

י"ב בסיוון תשע"ד

12 במאי 2014

כתיבה: נטע משה

אישור: שרון סופר, ראש צוות בכירה

גרסה מעודכנת לתאריך: 19 במאי 2014

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240 / 1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

מסמך זה הוא עדכון למסמך שנכתב לקראת דיון של הוועדה המיוחדת לבחינת בעיית העובדים הזרים בנושא תמותת גברים תאילנדים בחקלאות. במסמך עדכון זה מובאים נתונים ממשד הבריאות שהוכנו לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אולם נמסרו לידנו רק במהלך הדיון.

בחלק הראשון של המסמך יוצגו נתוני רקע לגבי עובדים זרים גברים המועסקים בענף החקלאות, ונתונים שהתקבלו ממשד הבריאות באשר לסיבות הפטירה של גברים מתאילנד בישראל בחמש השנים האחרונות שנקבעו על ידי המכון לרפואה משפטית. בחלק השני של המסמך תובא הרחבה על תסמונת המוות הלילי הפתאומי (Sudden Unexpected Nocturnal Death Syndrome), שעל פי נתוני משד הבריאות הינה סיבת המוות של כ-35% מהגברים התאילנדים שנפטרו בישראל. יש המזהים את התסמונת עם תסמונת ברודה (Brugada Syndrome). כמו כן תובא סקירה של פעולות מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית במשד הכלכלה שאחראי על בטיחות בעבודה, ולאחר מכן התייחסות של ארגוני סיוע לעובדים זרים לגבי תחלואה והיפגעות בעבודה של עובדים זרים בחקלאות.

1. נתונים

1.1. עובדים זרים בחקלאות בישראל

להלן יובאו נתונים על עובדים זרים בחקלאות, כפי שהתקבלו מרשות האוכלוסין וההגירה¹ ומשד החקלאות: מספר עובדים זרים גברים, חלוקה גילאית, חלוקה לארצות מוצא, ענפי חקלאות עיקריים. להרחבה בנושא עובדים זרים בחקלאות ונתונים אודותיהם ראו מסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת מדצמבר 2013.²

נכון לסוף נובמבר 2013 הועסקו בישראל 22,241 עובדים זרים בחקלאות, מהם 21,846 עובדים זרים חוקיים ו-395 עובדים זרים לא חוקיים.³ מספר המעסיקים הפעילים שהחזיקו בסוף שנת 2013 היתר פעיל להעסקת עובדים זרים בענף החקלאות היה 5,088.⁴ מעל ל-95% מהעובדים הזרים בחקלאות הם גברים, 21,214 (חוקיים ולא חוקיים), בעוד מספרן של הנשים הזרות העובדות בחקלאות הוא 820 (4% לכל היותר).⁵ להלן תוצג טבלה ובה פירוט של חלוקה גילאית של עובדים זרים גברים בחקלאות, חוקיים ולא חוקיים.

¹ האגף לתכנון מדיניות, רשות האוכלוסין וההגירה, תשובת לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נתונים אודות עובדים זרים בתחום החקלאות, 26 בדצמבר 2013.

² מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עובדים זרים בחקלאות- סוגיות מרכזיות, כתיבה: נטע משה, 31 בדצמבר 2013.

³ בהתאם לחוק עובדים זרים, העסקתו של זר מותנית בקיומם של שני תנאים: א. מעסיק יחזיק בהיתר העסקה תקף, בענף מבין הענפים שבהם מתירה הממשלה להעסיק עובדים זרים. ב. לזר תהיה אשרת עבודה בתוקף לאותו ענף העסקה, ויהיה רשום אצל אותו מעסיק לו ניתן ההיתר. בהתאם להגדרה זו, עובדים זרים לא חוקיים הם עובדים זרים שהיו בעבר עובדים חוקיים וכרגע אינם עונים על קריטריון אחד לפחות של ההגדרה, כלומר עובדים זרים שעובדים אצל מעסיק ללא היתר תקף, עובדים שלהם עצמם אין אשרה ורישיון בתוקף, או כאלו העובדים בענפים אחרים מאלו שלשמם הגיעו.

⁴ מעודכן ליום 23 בדצמבר 2013, האגף לתכנון מדיניות, רשות האוכלוסין וההגירה, תשובת לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים אודות עובדים זרים בתחום החקלאות, 26 בדצמבר 2013.

⁵ על פי הנתונים, יש כ-200 עובדים זרים, רובם חוקיים, שמינם אינו מצוין. גם אם מינם היה ידוע, אין בכך כדי לשנות משמעותית השיעורים שהובאו לעיל.

טבלה א': פילוח גילאי של גברים עובדים זרים בחקלאות, 30.11.13

מספר גברים	שיעור קבוצת הגיל	טווח גילאים
4,622	21.79%	28-20
11,781	55.53%	38-29
4,665	21.99%	48-39
88	0.41%	63-49
58	0.27%	לא ידוע
21,214	100.00%	מספר כולל של עובדים

מקור: האגף לתכנון מדיניות, רשות האוכלוסין וההגירה.⁶

כפי שניתן לראות מהטבלה, למעלה ממחצית מהעובדים הזרים הגברים בחקלאות (55% שהם כ-11,780) הם בטווח הגילאים 38-29. כ-22% אחוזים מהגברים נמנים על קבוצות הגילאים 28-20 ו-48-39, כל אחת בנפרד. מיעוט מהעובדים, פחות מחצי אחוז הם בגילאי 63-49.

טבלה ב': פילוח על פי ארצות מוצא של גברים עובדים זרים בחקלאות, 30.11.13

מספר גברים	מדינת מוצא
20,339	תאילנד
732	ויאטנם
137	נפאל
3	סין
3	סרי לנקה
21,214	מספר כולל של עובדים

מקור: האגף לתכנון מדיניות, רשות האוכלוסין וההגירה.⁷

מהטבלה עולה כי קרוב ל-95.8% מעובדים הזרים הגברים המועסקים בחקלאות (חוקיים ולא חוקיים), מגיעים מתאילנד שבמזרח אסיה. גם הקבוצה השנייה בגדולה של עובדים זרים, המהווה כ-3%, מגיעה ממזרח אסיה, מויאטנם.

מנתונים שהועברו ממשרד החקלאות ופיתוח הכפר המפרטים את ההקצאות לעובדים זרים בענפים השונים בשנת 2012,⁸ עולה כי ענף הגידול העיקרי בו מועסקים עובדים זרים הוא הירקות - למעלה ממחצית מכלל ההקצאות לעובדים בחקלאות (כ-13,000 עובדים בשנת 2012, שהם 53%).⁹

⁶ האגף לתכנון מדיניות, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים אודות עובדים זרים בתחום החקלאות, שם.
⁷ שם.

⁸ הנתונים שהועברו ממשרד החקלאות לגבי הפילוח הענפי מתייחסים לשנת 2012 בלבד, אולם מהמשרד נמסר כי פילוח ההקצאות נותרו דומה בעיקרו. בפרט, לא חל שינוי משמעותי בין גודל המכסה בשנת 2012 (שעמדה על 25,400) למכסה בשנת 2014 (כ-25,000). משרד החקלאות ופיתוח הכפר, [מכסת העובדים הזרים בחקלאות תוגדל בשנת 2014 ותעמוד על 24,999](#), תאריך פרסום: 5 בדצמבר 2013, תאריך כניסה: 23 בדצמבר 2013; פרסומי רשות האוכלוסין וההגירה ומשרד החקלאות ופיתוח הכפר, [שנת 2012](#).

1.2. מקרי מוות של עובדים זרים בחקלאות – נתונים והליך קביעת סיבת המוות

במהלך הדיון שהתקיים בוועדה לעובדים זרים ב-12 במאי 2014, נמסרו ממשרד הבריאות נתוני תמותה של עובדים זרים בחקלאות שנבדקו במרכז הלאומי לרפואה משפטית, בין השנים 2004-2013.¹⁰ נתונים אלו מובאים מטה. יש לציין כי נתונים אלו מתייחסים אך ורק למקרים שהגיעו לבדיקה ונתיחה במרכז הלאומי לרפואה משפטית ואינם כוללים בהכרח את כלל מקרי המוות של תאילנדים בישראל. ממשרד הבריאות נמסר למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי הם לא מחזיקים במידע סטטיסטי על סיבות מוות של עובדים זרים (שלא הועברו לבדיקה ונתיחה).¹¹ גם נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה המציגים מידע על פטירת ישראלים ופילוח סיבות מוות ומתבססים על מרשם האוכלוסין ועל הודעות פטירה, אינם כוללים מקרי מוות של עובדים זרים הנפטרים בארץ.¹² ממשורת ישראל נמסר כי אין בידם נתונים על תמותת עובדים זרים, שכן לא בכל המקרים בהם מתועד מוות שאינו טבעי יש התייחסות לזהות הנפטר ולמעמדו האזרחי.¹³

1.2.1. הליך קביעת סיבת המוות

קביעת סיבת מוות באמצעות נתיחת הגופה במכון לרפואה משפטית מבוצעת או בהסכמת המשפחה או בהוראת בית משפט. ככלל, וכפי שמצוין בחוק חקירת סיבות מוות, תשי"ח-1958¹⁴ ובהנחיות פרקליטות המדינה להליך חקירת סיבות מוות¹⁵, כאשר ישנו חשד למוות לא טבעי או למוות הנגרם כתוצאה מעבירה, המשטרה יכולה לבקש מבית המשפט לאפשר נתיחה של הגופה כחלק מהליך החקירה. כמו כן, ניתן לבצע נתיחה במכון לרפואה משפטית בהסכמת משפחת הנפטר, וזאת על פי חוק האנטומיה והפתולוגיה, תשי"ג-1953. על פי תשובת משטרת ישראל, התערבות המשטרה מתבצעת בכל מקרי מוות המתרחש מחוץ לבית חולים, אז מגיע קצין משטרה מוסמך למקום האירוע ובודק האם עולה חשד לעבירה פלילית.¹⁶ חקירת המשטרה כוללת וידוא זהות הנפטר, איסוף ראיות והנצחתן, גביית הודעות, בדיקת חיצונית של הגופה ועוד. באם עולה חשד לפלילים מועברת הגופה למכון לרפואה משפטית במימון משטרת ישראל. בקשה להסכמה של משפחת נפטר שאינו ישראלי מועברת דרך האינטרפול. משרד

⁹ תשובת משרד החקלאות על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, התקבלה מהגב' יהודית כרמי, מנהלת תחום עבודה ועובדים זרים, הרשות לתכנון, דוא"ל, 25 בדצמבר 2013.

¹⁰ תשובת משרד הבריאות, שרותי בריאות הציבור, אגף לאפידימולוגיה, תמותת עובדים זרים מזרח אסיאתיים ותסמונת המוות הלילי הפתאומי, תשובה לבקשת המידע ממרכז המחקר והמידע של הכנסת, התקבלה ביום 12 במאי 2014 בעת הדיון בוועדה. בגרסתו הקודמת של המסמך הוצגו נתונים שנמסרו ביוני ובאוגוסט 2013 על ידי שרת הבריאות ח"כ יעל גרמן, בתשובה לשאלתה של ח"כ דב חנין בנושא תמותה של עובדי חקלאות תאילנדים ביחס לשנים 2006-2013 (מחצית השנה ראשונה): תשובת משרד הבריאות מיום 23 ביוני 2013 לח"כ דב חנין, שאילתה ישירה מס' 155 בנושא תמותה של עובדי חקלאות תאילנדים, תשובת משרד הבריאות מיום 28 באוגוסט 2013 לח"כ דב חנין, שאילתה ישירה מס' 318, תמותה של עובדי חקלאות תאילנדים. התקבלו מאלה ידעיה, ע"פ לח"כ דב חנין ב-27 באפריל 2014.

¹¹ תשובת משרד הבריאות למרכז המחקר והמידע של הכנסת, תמותת עובדים זרים בחקלאות, דוא"ל, התקבלה ביום 30 באפריל 2014.

¹² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בריאות- סיבות מוות, מבוא - הסברים, הגדרות ומקורות, תאריך כניסה: 7 במאי 2014.

¹³ תשובת משטרת ישראל לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, האגף לחקירות ולמודיעין, מקרי מוות של עובדים תאילנדים בחקלאות, התקבלה ביום 11 במאי 2014.

¹⁴ סעיפים מס' 19 ו-26, חוק חקירת סיבות מוות, תשי"ח-1958.

¹⁵ משרד המשפטים, פרקליטות המדינה, הנחיות פרקליט המדינה להליך חקירת סיבות מוות, מס' הנחיה 13.1 – 13.4, עודכנו בין השנים 2001-2003, תאריך כניסה: 7 במאי 2014.

¹⁶ תשובת משטרת ישראל לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, האגף לחקירות ולמודיעין, מקרי מוות של עובדים תאילנדים בחקלאות, התקבלה ביום 11 במאי 2014.

הבריאות מציין בתשובתו כי לא בכל המקרים מתבצעת נתיחה, בין אם כי אין הסכמת משפחה ובין אם כי לא הייתה בקשה מהמשטרה לצו בית משפט.¹⁷

על פי תשובת משרד הבריאות, הטיפול במקרי המוות והליך הקביעה של סיבת המוות מתבצע במספר שלבים¹⁸: איסוף נתונים נסיבתיים המתקבלים מהגורם המפנה; ביצוע בדיקה חיצונית של גופת המנוח ותיעוד ממצאים חבלתיים וחוליים חיצוניים; במקרים בהם סיבת המוות אינה ברורה מנסיבות המקרה ומהבדיקה החיצונית מבוצעת נתיחה שלאחר המוות (באישור המשפחה או בית משפט). בנתיחה נלקחות בין היתר דגימות לצורך בדיקות רעלנים ורקמות (בדיקה טוקסולוגית ובדיקה היסטולוגית); במקרים בהם יש חשד לחשיפה לא מבוקרת לחומרי הדברה מסוכנים מבוצעות בדיקות מעבדה פרטניות וסריקות כתלות בזיהוי מוקדם של חומר ההדברה.

1.2.2. נתונים על מקרי מוות וסיבות מוות של עובדי חקלאות זרים

בין השנים 2004-2013 טופלו במרכז הלאומי לרפואה משפטית 197 מקרים. כמו כן מהטבלאות המוצגות מטה, ובהן פירוט סיבות המוות, עולה כי סיבת המוות הראשונה אובחנה כתסמונת המוות הלילי הפתאומי, למעלה מ-43% מהמקרים (86 עובדים זרים). סיבת המוות השנייה בהיקפה היא מחלות – 12% (24 עובדים זרים).¹⁹ משרד הבריאות מציין כי אבחנה של מוות מתסמונת המוות הלילי הפתאומי היא אבחנה שבשליה – רק במקרים בהם לא נמצאו בנתיחה ובבדיקות הנלוות ממצאים שעשויים להסביר את מותו של המנוח – ובמידה שהנסיבות מתאימות (לרוב מוות במהלך הלילה) - נקבעת סיבה זן כסיבת המוות. להרחבה על התסמונת ראו סעיף 2.1 במסמך זה.

להלן מוצגות שתי טבלאות (טבלה ג' וטבלה ד') ובהן פילוח שנתי של מספר הנפטרים התאילנדים והויאטנמים שטופלו במכון ופילוח ביחס לכלל התקופה של סיבות מוות עיקריות:

¹⁷ תשובת משרד הבריאות מיום 28 באוגוסט 2013 לח"כ דב חנין, שאילתה ישירה מס' 318, תמותה של עובדי חקלאות תאילנדים.

¹⁸ תשובת משרד הבריאות, תמותת עובדים זרים מזרח אסיאתיים ותסמונת המוות הלילי הפתאומי, שם, התקבלה ביום 12 במאי 2014 בעת הדיון בוועדה.

¹⁹ במחלות נכללות: מחלות לב, כשל נשימתי ודלקות ריאה, שחמת כבד, דמם במערכת העיכול, דמם תוך מוחי.

טבלה ג': מקרי מוות של עובדים זרים בחקלאות שטופלו במרכז לרפואה משפטית, 2004-2013

שנה	מספר עובדים שנפטרו (כללי)	עובדים שנפטרו מתסמונת המוות הלילי הפתאומי
2004	20	7
2005	21	11
2006	19	11
2007	22	13
2008	19	9
2009	25	9
2010	16	8
2011	19	4
2012	20	8
2013	16	6
סה"כ לתקופה	197	86

טבלה ד': סיבות מוות עיקריות של זרים בחקלאות שטופלו במרכז לרפואה משפטית, 2004-2013

מס' נפטרים	סיבת מוות עיקריות
86	תסמונת המוות הלילי הפתאומי
24	מוות ממחלה
10	התאבדות בתלייה
10	הפרעות בקצב הלב (שלא סווגו אחרת)
8	רצח או חשד לרצח בחבלה קהה או חדה
8	תאונות דרכים
8	תאונות עבודה
154	סה"כ* (מוזכרות רק סיבות מוות עיקריות)

מקור: משרד הבריאות²⁰

כמו כן מציין המשרד כי קיימות סיבות מוות נוספות שלא אוזכרו (פעילות חבלנית עוינת, שריפה, הרעלת אלכוהול, תאונות אחרות), וקיימים מקרים בהם לא זוהתה סיבת המוות, כאשר לגבי חלקם נעשתה נתיחה. במהלך התקופה אובחן מקרה אחד של מוות כתוצאה מחשיפה לא מבוקרת לחומרי הדברה מסוכנים. מנתונים שהתקבלו לשאילתות של ח"כ דב חנין ומציגים פילוח לסיבות מוות לתקופה שבין 2006 למחצית הראשונה של 2013 עלה כי לגבי 22 קורבנות לא בוצעה נתיחה ולא אובחנה סיבת מוות,

²⁰ תשובת משרד הבריאות, תמותת עובדים זרים מזרח אסיאתיים ותסמונת המוות הלילי הפתאומי, שם, התקבלה ביום 12 במאי 2014 בעת הדיון בוועדה.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

ולגבי 7 קורבנות בוצעה נתיחה ולא אובחנה סיבת מוות. המספר הגבוה ביותר של נפטרים בשנה שאובחנו כמי שמתו מתסמונת המוות הלילי הפתאומי, נרשם בשנת 2007 – 13 נפטרים, והמספר הנמוך ביותר בשנת 2011 – 4 נפטרים. בשנה החולפת (2013) אובחנו 6 עובדים זרים שמתו מהתסמונת.

2. פגיעות בעבודה ומוות של עובדים זרים בחקלאות

בפרק זה תובא הרחבה על פגיעות ותמותת עובדים זרים תוך התמקדות בשני נושאים: תסמונת המוות הלילי הפתאומי כפי שהיא מוצגת בספרות העולמית, ומניעת פגיעות של עובדים זרים בחקלאות בעת עבודתם – פעולות הפיקוח של מינהל בטיחות ובריאות תעסוקתית במשרד הכלכלה ולאחר מכן טענות שמעלים ארגוני סיוע, קו לעובד ורופאים לזכויות אדם, באשר לקשיים שקיימים במניעת פגיעות בעבודה וקשיים במתן מענה רפואי.

2.1 תסמונת המוות הלילי הפתאומי

תיעוד לתסמונת המוות הלילי פתאומי מצוי בספרות המחקרית בעולם זה קרוב למאה שנה, ובספרות המערבית התסמונת מתועדת ונחקרת ביתר שאת מסוף שנות השבעים של המאה הקודמת.²¹ בשנת 1917 נרשם תיעוד ראשון למוות של גברים בעת שנתם בפיליפינים, ולאחר מכן הוזכרו בספרות הרפואית מקרים נוספים של גברים ממוצא דרום-מזרח אסיה שנפטרו בשנתם (בשנת 1948 בידי המכון הרפואי בהונולולו ביחס לגברים ממוצא פיליפיני, בשנת 1959 בידי המכון הרפואי בטוקיו לגברים יפנים). ב-1981 פירסם המרכז לבקרת מחלות בארצות הברית (CDC) הודעה כי על סמך נתונים משנת 1977, יש מספר גדול של קורבנות השייכים לקבוצה האתנית "המונג" (Hamong)²² שחיים בארצות הברית, שמתו בשנתם. מה שהפך את ההודעה הזו למשמעותית, הייתה לא רק פתאומיות המוות, אלא גם העובדה שהקורבנות היו גברים צעירים ובעלי בריאות טובה. תופעה זו כונתה בספרות המחקרית-תסמונת המוות הלילי הפתאומי (Sudden Unexplained Nocturnal Death Syndrome). עדות לגבי קיום התסמונת במדינות המקור בדרום-מזרח אסיה, גם אם לא אובחנה ככזאת על פי שמה המערבי, ניתן למצוא בשלל שמות מקומיים שמוכרים בתרבויות בארצות המוצא. ביפן היא מכונה Pokkuri, בתאילנד Lai Tai, בפיליפינים Bangungut, בקרב בני ההמונג Dag tsog, ועל פי רוב שמות אלו מתארים מוות בעת שינה.²³

²¹ Ronald G. Munger, Sudden Death in Sleep of Laotian-Hmong Refugees in Thailand: A Case-Control Study, American Journal of Public Health, vol.77, No.9, p.1187. The following articles are mentioned in the above article: Guazon MPH: Algunas notas sobre bangungut. Revistas Filipina de Medicina Y Farmacia 1917, 8:437-442; Majoska A V: Sudden death in Filipino men: an unexplained syndrome. Hawaii Med J 1948, 7:469-473; Sugai M: A pathological study on sudden and unexpected death, especially on cardiac death autopsied by medical examiners in Tokyo. Acta Pathol Jpn 1959, 0: 723-752.

²² קבוצה אתנית שמקורה בדרום מזרח אסיה, בעיקר בסין, שהחל מהמאה ה-18 היגרה למדינות בדרום מזרח אסיה (תאילנד, ויאטנם, לאוס), ולמדינות במערב (ארה"ב, צרפת). כיום האוכלוסייה העולמית של ההמונג מעורכת בכ-4-5 מיליון. להרחבה ראו:

Lemoine Jacque, What is the Actual Number of (H)mong on the world? Hamong Studies Journal, 2005, 6:1-8.

²³ Vatta, Dumaine, Varghese and others, Genetic and biophysical basis of sudden unexplained nocturnal death syndrome (SUNDS), a disease allelic to Brugada syndrome, Human Molecular Genetics, 2002, vol.11, no.3,

משנות השמונים נערכו מספר מחקרים רפואיים לגבי אוכלוסיות שונות של גברים ממוצא מזרח אסיאתי, חלקם לגבי פליטים או עובדים זרים מהגרים וחלקם לגבי אוכלוסייה בארצות המקור שלה. המחקרים ניסו להתחקות אחר גורמי סיכון או מאפיינים בריאותיים, דמוגרפיים, תזונתיים, סביבתיים משותפים לקורבנות, ואולם לאורך השנים עולה כי התופעה נותרה עדיין בלא סממני זיהוי מקדימים, וכי יש מחלוקת לגבי הסיבות הגורמות לתופעה.²⁴ באשר למאפיינים של הקרבנות, מהמחקרים עולה כי האוכלוסייה העיקרית שנפגעה היא גברים ממוצא מזרח אסיאתי מהמדינות הבאות: ויאטנם, תאילנד, פיליפינים, לאוס, קמבודיה, יפן, סין (בני קבוצת ההמונג)²⁵. רובם צעירים, בגילאי 20 עד 50 (בחלק מהמחקרים 60), בריאים, פעילים וללא עבר רפואי בעייתי.²⁶ מוות מהתסמונת התרחש בקרב פליטים ומהגרי עבודה בארצות אליהן היגרו, כמו גם בקרב גברים שחיו בארצות המקור בסביבה הטבעית שלהם. המוות עצמו מאופיין ככזה שקורה בעיקר בשעות הלילה ולא בעת פעילות פיזית, אם כי יש מחקרים שמצאו מוות מהתסמונת בשעות אחר הצהריים, בעת מנוחה לאחר עבודה.²⁷ נתיחות שלאחר המוות, ותיאורים מאנשים ששרדו את התופעה העלו ממצאים של קשר כלשהו להפרעות לבביות, קשיים בנשימה, מחנק, לחץ בחזה, סיוטים, הפרעות שינה.²⁸

בשנות התשעים השל המאה העשרים זוהתה תסמונת בעלת סממנים דומים - תסמונת ברוגדה (Brugada Syndrom), שהינה תסמונת גנטית בה מזוהה הפרעה לבבית שמובילה למוות פתאומי, אך גם היא ללא סימפטומים מקדימים. יש כיום מחלוקת בין החוקרים לגבי מידת הקשר בין התסמונות והאם הן נפרדות או למעשה אותה זו את זו, והאם ניתן ללמוד מהמחקר הגנטי של תסמונת ברוגדה לגבי תסמונת המוות הליל הפתאומי.²⁹ על פי תשובת משרד הבריאות ניתן לזהות את תסמונת ברוגדה עם תסמונת המוות הלילי הפתאומי.³⁰ לדברי המשרד, הטיפול היחיד הקיים היום הוא השתלת קוצב דפיברליטור אוטומטי בלב (ICD) למקרה בו יתרחש פרפור חדרים בלב, וכן ניתן לזהות חשד להפרעות קצב לבביות באמצעות אק"ג ובדיקות נוספות. כן המשרד מוסיף כי לתסמונת ברוגדה, שנפוצה בעיקר בקרב גברים ממוצא מזרח אסיאתי (תאילנד, יפן, פיליפינים), יכולים להיות גורמים מזרזים שונים, אשר תורמים להגדלת הסיכוי להופעת הפרעת הקצב והמוות הנגרם ממנה: הרגלי שימוש בסמים ממריצים ופעילות פיזית מאומצת. על פי המלצת משרד הבריאות, שנמסרה בתשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ושהוצגה בדיון בוועדה לעובדים זרים³¹, יש לשקול הפנייה של עובדי חקלאות מתאילנד לבדיקת אק"ג עם פענוח רופא לצורך זיהוי הפרעות קצב, בקופת חולים בעת שהייתם בישראל, וכן לשקול לבצע בדיקות בארץ המוצא טרם הגעתם לישראל, כחלק מהבדיקות הרפואיות אותם הם נדרשים לעבור.

337-345; Eric Young, Se Xiong, Laurel Finn, Terry Young, Unique sleep disorder profile of a population cased sample of 747 Hamong immigrants in Wisconsin, Soc Sci Med, 2012, 79: 57-65.

²⁴ Young, Xiong and others.

²⁵ Kriang Tungsanga, Pote Sriboonlue, Sudden Unexplained Death Syndrome in North-East Thailand, International Journal of Epidemiology, 1993, vol.22, no.1: 81-87.

²⁶ Nademane, Veerakel, Nimmannit and others, Arrhythmogenic Marker for the Sudden Unexplained Death Syndrome in Thai Men, Circulation, 1997, 96: 2595-2600.

²⁷ Tungsanga & Sriboonlue, p. 86.

²⁸ Young, Xiong and others, p.2.

²⁹ Young, Xiong and others, p.2.

³⁰ תשובת משרד הבריאות, תמונת עובדים זרים מזרח אסיאתיים ותסמונת המוות הלילי הפתאומי, שם, התקבלה ביום 12 במאי 2014 בעת הדיון בוועדה.

³¹ הוועדה המיוחדת לבעיית העובדים הזרים, תמונת עובדים תאילנדים בחקלאות, 12 במאי 2014, טרם פורסם פרוטוקול.

2.2. פגיעות בעת העבודה

פגיעות ומקרי מוות של עובדים זרים, כמו של ישראלים, יכולים להתרחש בעת העבודה (ובדרך אליה) או מחוץ לשעות העבודה, בבית ובמקומות בילוי. החקירה של פגיעות ואיסוף הנתונים אודותיהם, והפיצוי הכספי הנדרש בעת הצורך, מושפעים גם הם ממקום שהותו של האדם בעת הפגיעה; כאשר מדובר באדם שנפגע בעת עבודתו, האחריות על חקירת המקרה מוטלת על מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית שבמשרד הכלכלה, וכן קיימת חובת דיווח מצד המעסיקים.³² אדם שנפגע בעת עבודתו יכול לפנות אל המוסד לביטוח לאומי לקבלת קצבה או מענק כספי בגין אי השתכרות או נכות שנגרמה לו מהפגיעה.³³

ואולם, קיימות שתי עובדות המבדילות עובדים זרים מישראלים ומקשות על איסוף הנתונים והצגתם בצורה ברורה באשר לפגיעות בעבודה- הן המוסד לביטוח לאומי והן מינהל הבטיחות ובריאות התעסוקתית, מציינים כי **כאשר מדובר בעובדים זרים, יש הערכה כי קיים תת דיווח לגבי פגיעות בעבודה.**³⁴ בין הסיבות שמוזכרות בהקשר זה הן חשש מאיבוד מקום עבודה עקב היעדרות, היעדר מידע על זכויותיהם, חשש להמשך הישארותם בישראל במידה והם שוהים באופן לא חוקי, הרעת היחסים עם המעסיק. **שנית, בהעסקה של עובדים זרים חקלאות, אשר ברובם המוחלט ישנים במשקים החקלאיים עצמם, אפשר שתהייה עמימות באשר לחלוקה דיכוטומית בין הימצאותם בעבודה להימצאותם במגורים.** אי לכך במסמך זה לא נעשה ניסיון להציג תמונה כללית של מספר הפגיעות השנתיות בעבודה של עובדים זרים בחקלאות, אלא תובא התייחסות לאופי הפיקוח הקיים ולקשיים הגלומים בפעילות זו.

2.2.1. פיקוח על בטיחות העסקת עובדים זרים בחקלאות³⁵

הפיקוח על העסקת עובדים זרים בחקלאות, כמו ביתר התחומים נחלק בין מספר גופים: רשות האוכלוסין וההגירה, אגף ההסדרה והאכיפה שבמשרד הכלכלה, מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית שבמשרד הכלכלה (להלן: המינהל). **סעיף זה יתמקד בפיקוח ובפעולות שמבצע מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית, האמון על בטיחות העסקה של העובדים הזרים.** מנגד רשות האוכלוסין אחראית על ההיתרים והרישיונות לעובדים הזרים ולמעסיקים ולקיומם על פי דין, ואגף ההסדרה והאכיפה במשרד הכלכלה אחראי על אכיפה על פי דיני העבודה (שכר, שעות נוספות וכו'). כן יש להזכיר את הפיקוח על השימוש בחומרי הדברה, אשר נפוצים בתחום החקלאות, ונחלקים בין ארבעה גופים: השירותים להגנת הצומח ולביקורת במשרד החקלאות, השירותים הווטרנריים במשרד החקלאות, האגף לאונקולוגיה במשרד להגנת הסביבה, אגף הרוקחות במשרד הבריאות.³⁶

³² על פי פקודת התאונות ומחלות משלח יד (הודעה) – 1945, חייב המעסיק לדווח מיד למפקח העבודה האזורי על כל פגיעה בעובד שמקורה בעבודה ושגרמה ליותר משלושה ימי אי כשר לעבודה, או שגרמה למות העובד.

³³ המוסד לביטוח לאומי, דוח שנתי 2012, [פרק 3: פעילות ומנמות בתחום הגמלאות- ביטוח נפגעי עבודה](#), תאריך כניסה: 7 במאי 2014.

³⁴ שם, עמ' 183; תשובת מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית, משרד הכלכלה, פיקוח על מעסיקים של עובדים זרים, התקבלה ביום 10 באפריל 2014.

³⁵ מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית במשרד הכלכלה: נייר עמדה לקראת דיון בוועדת עובדים זרים בכנסת בנושא תמותת מהגרי עבודה בתחום החקלאות, התקבל ממר יאיר גולדשמיד מפקח חקלאות ארצי, דוא"ל 11 במאי 2014; תשובת מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית, פיקוח על מעסיקים של עובדים זרים, התקבלה ביום 10 באפריל 2014; יאיר גולדשמיד, מפקח חקלאות ארצי במינהל בטיחות ובריאות תעסוקתית, משרד הכלכלה, שיחת טלפון, 4 במאי 2014.

³⁶ להרחבה ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [שימוש בחומרי הדברה בחקלאות](#), כתיבה: שירי בס ספקטור, 28 באפריל 2010.

במקרה של תאונה במקום העבודה, קיימת חובה לדיווח על התרחשותה למינהל הבטיחות. על פי פקודת התאונות ומחלות משלח יד – 1945, חייב המעסיק לדווח על כל פגיעה בעובד שמקורה בעבודה ושגרמה ליותר משלושה ימי אי כושר לעבודה, או שגרמה למות העובד. יחד עם זאת מציין המינהל, כי **חרף חובת הדיווח קיים תת דיווח באשר לפגיעות בעבודה**. פגיעות בעבודה שמובילות למות העובד מדווחת במלואן למינהל, במרבית הפעמים על ידי המשטרה, אולם פגיעות שגורמות לאי כושר לא תמיד מגיעות למינהל. יתר על כן מציינים במינהל, כי מנתוני המוסד לביטוח לאומי ניתן ללמוד כי רק חלק קטן מהדיווחים שמגיעים למוסד לביטוח לאומי בבקשה לקבלת כספים בענף ביטוח בעבודה, מדווחים גם במקביל למינהל. במשקים חקלאים בהם יש למעלה מ-50 עובדים, קיימת חובה למנות ממונה בטיחות. ממונים אלו קיימים יותר בקיבוצים מאשר במושבים, וזאת מעצם טבעם של המשקים החקלאיים הפרטיים במושבים, שהינם משקים קטנים לרוב.

על פי נתונים המינהל בחמש השנים האחרונות (2009-2013) נרשמו חמישה מקרי מוות של עובדים זרים בתאונות עבודה קטלניות בחקלאות.

טבלה ה': מקרי מוות של עובדים זרים בחקלאות בעת עבודתם, 2009-2013

שנה	2009	2010	2011	2012	2013	סה"כ לתקופה
מס' נפטרים	2	0	0	1	1	5

מקור: מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית

פעולות הפיקוח של המינהל מתבצעות הן בעקבות פניות ודיווחים על תאונות ומפגעי בעבודה, והן בפעולות יזומות. על פי הערכת מר יאיר גולדמשיך, מפקח חקלאות ארצי במינהל, סך הפניות בשנה באשר לתאונות ופגיעות בעבודה בחקלאות הוא כ-300-400, לכלל העובדים, ישראלים וזרים. דיווחים אלו משקפים מגוון רחב של פגיעות בעבודה ונעים בין פגיעות קלות שאינן דורשות מענה רפואי נרחב לבין פגיעות קטלניות. המינהל מבצע פיקוח יזום במשקים חקלאיים, לרבות מבצעי אכיפה משולבים מינהלית ופילילית, הממוקדים בענף גידול או באזור חקלאי מסוים. סך ביקורי הפיקוח במשקים חקלאיים ברחבי הארץ בשנה החולפת (2013) עמד על כ-400. כאשר עובד פונה למינהל (לרוב בתיווך ארגוני סיוע), והוא עדיין מועסק במשק החקלאי, מציין המינהל כי יש קושי לגבות עדות בשטח מהעובד, מחשש שהוא ייחשף אל מול המעסיק ועל כן הביקור מוגדר כביקור פיקוח רגיל. המינהל מציין כי בעקבות ביקורים שנעשו נמצאו ליקויים בהדרכות הניתנות לעובדים שלא תאמו את דרישות תקנון ארגון הפיקוח על העבודה (מסירת מידע והדרכה), תשנ"ט-1999. כן נמצא כי במשקים מסוימים לא סופק ציוד מגן מתאים, והמעסיק נדרש לספקו לעובד לאחר הביקור.

במקביל לפעילות הפיקוח היזום, מבצע המינהל פעולות שונות של הסברה והדרכה לעובדים ולמעסיקים בין אם באמצעות כנסים למעסיקים ולעובדים ובין אם בשימוש בניידות בטיחות שמגיעות למשקים החקלאיים. ניידות אלו מופעלות על ידי המוסד לביטוח ולגהות ומסייעות בהדרכה בשפה התאית. בין היתר, בוצעה הדרכה בנושא חומרי הדברה ואמצעי המגן המחויבים בשימוש בהם.

כוח האדם שעומד לרשות המינהל מורכב ממפקחי עבודה בתחום החקלאות והתעשייה. **בתחום החקלאות מועסקים שני מפקחי עבודה בכל הארץ, ובתחום התעשייה 39 מפקחים, אשר חלקם מבצעים פעולות אכיפה בתחום החקלאות על פי הצורך**. ההכשרה היא כמפקח עבודה, כאשר יש הכשרה משלימה לחקלאות. עבודת הפיקוח מתבצעת כלפי עובדים ישראלים וזרים כאחד. במרבית הביקורים לא משתתף מתורגמן מטעם המינהל, מסיבות טכניות של קושי בתיאום שעות הביקור התלויות במספר

גורמים: המתורגמן, החקלאי, פעילות העובדים, ריחקו המשקים. במינהל מציינים כי מסתמכים פעמים רבות על עבודת המתורגמן מטעם ארגוני הסיוע המסייע לעובד בעת הגשה התלונה הראשונית בה מתוארות טענותיו.

במינהל מציינים כי תסמונת המוות הלילי הפתאומי מוכרת להם, אם כי הדיווחים על מקרי מוות כאלו אינם מגיעים למינהל מכיוון שלא מתרחשים בעת העבודה. יחד עם זאת, יהיו מוכנים לסייע בביצוע מחקר אפדימולוגי להבנת התופעה, בשיתוף עם משרד הבריאות וגורמים רלוונטיים נוספים. ככלל הם רואים חשיבות בהשקעת מאמצים בארצות המקור, בעת גיוס העובדים, בהימנעות מבחירה בעובדים שיש חשש לבריאותם.

במרס 2014 הגישה **הוועדה הציבורית לקידום הבטיחות בעבודה והבריאות התעסוקתית במדינת ישראל (ועדת אדם)**³⁷ את מסקנותיה אל שר הכלכלה, ח"כ נפתלי בנט שהצהיר כי יישומה ייחל בחודשים הקרובים.³⁸ הוועדה מונתה במרס 2011 על ידי שר התעשייה המסחר והתעסוקה דאז, שלום שמחון במטרה לבחון את תחומי הבטיחות בעבודה והבריאות התעסוקתית בהיבטים של חקיקה, פיקוח, אכיפה והסדרה, ולהמליץ על מדיניות של תפיסת ניהול והפעלת תחומי הבטיחות בעבודה והבריאות התעסוקתית, תוך כוונה לצמצום מספר הנפגעים ולהפחתת חומרת הפגיעות מתאונות ומחלות בעבודה.

הוועדה דנה ברבדים שונים של מערך הבטיחות הארצי והגישה שורה של המלצות. בין **ההמלצות המשפטיות**- ניסוח מערך חקיקה לאומי לבטיחות ובריאות תעסוקתית שיוסיף כלים משפטיים לאכיפה ולפיקוח ויצור מערכת עזר משפטית (קודים לבטיחות) אשר תהיה גמישה ובת התאמה מהירה להתפתחויות הטכנולוגיות. על פי ההצעות, זכויות וחובות יחולו הן על המעסיקים והן על המועסקים, ואל אמצעי האכיפה הקיימים יוספו אמצעים של עיצומים כספיים, התרעות מנהליות, והרחבה של אמצעים פליליים. **מבחינה מבנית** הוועדה המליצה להקים רשות לאומית לבטיחות ולבריאות תעסוקתית, שתאגד מספר גופים הפועלים היום, שבה תהיה זרוע אכיפה, זרוע מניעה ומרכז למחקר וניהול ידע. כן הוועדה המליצה לנקוט במדיניות של **יצירת תמריצים כספיים למעסיקים** להשקעה בבטיחות עובדיהם, ומנגד המליצה להגדיל את השתתפות המעסיקים בתשלום למוסד לביטוח לאומי במקרים של פגיעה בעבודה. מעסיקים אשר יוכיחו כי השקיעו בניהול הבטיחות בארגונם, ויפעלו על פי תקני בטיחות, ישלמו סכומים מופחתים בגין פגיעות בעבודה.

³⁷ משרד הכלכלה, [הוועדה הציבורית לקידום הבטיחות בעבודה והבריאות התעסוקתית במדינת ישראל \(ועדת אדם\)](#), מרץ 2014, באתר משרד הכלכלה, תאריך כניסה: 11 במאי 2014.

³⁸ משרד הכלכלה, הודעות לעיתונות, [דו"ח ועדת אדם לקידום הבטיחות והבריאות בעבודה](#), הוגש לשר הכלכלה, 30 באפריל 2014, תאריך כניסה: 11 במאי 2014.

2.2.2. עמדת ארגוני הסיוע של עובדים זרים בסוגיות של בטיחות העסקת עובדים זרים

בחקלאות ובגישה לבריאות³⁹

בסעיף זה תוצג התייחסות של ארגוני סיוע של עובדים זרים, המונים מספר ליקויים וכשלים באיתור ובטיפול בעיות רפואיות של עובדים זרים, ובפיקוח על תנאי העסקתם. סעיף זה מתבסס על טענות שמועלות מצד הארגונים קו לעובד ורופאים לזכויות אדם, כפי שפורטו בניירות עמדה שהועברו מהארגונים. תוצגנה שתי סוגיות עיקריות- בטיחות בעבודה וגישה לשירותי בריאות.

בטיחות בסביבת העבודה

- **אי מתן הדרכות-** על פי עדויות שמגיעות מעובדים זרים אל ארגוני הסיוע עולה כי רבים מהם לא קיבלו הדרכות בשפתם על שימוש בחומרי הדברה, עבודה עם כימיקלים וחומרים מסוכנים אחרים, לרבות מצעי מיגון נדרשים, טיפול במקרי חשיפה, מודעות לתסמיני תחלואה אפשריים.
- **אמצעי מיגון-** ארגוני הסיוע מדווחים כי פעמים רבות עובדים זרים בחקלאות מועסקים ללא אמצעי מיגון נדרשים לשימוש בחומרי הדברה (מסכות כפפות, חליפות, נעלים גבוהות וסגורות, משקפיים), נוהגים על טרקטורים ללא רישיונות, ועובדים במתקנים גבוהים (מתקני תערובות, מחסנים) ללא מיגון מתאים.
- **אכיפה מוגבלת-** לדברי ארגוני הסיוע, האכיפה שמבצע מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית במשרד הכלכלה הינה מוגבלת ולא אפקטיבית. בחלק מהמקרים בהם מגיעים הפקחים אל המשקים ומבצעים ביקורות, המעסיקים לא משפרים את תנאי ההעסקה והבטיחות לאחר הביקור. יש קושי בקיום התרעה כלפי המעסיקים, בשל נדירות השימוש בשלילית היתרים למעסיקים פוגעים.
- **תנאי מגורים שאינם הולמים** – הארגונים מדווחים כי בביקורים שנערכו בחלק מהמשקים החקלאיים התגלו תנאי מגורים שאינם הולמים, חלקם מסכני חיים: מגורים במבנים רעועים חלקם ללא אוורור נאות (לולים, מחסנים, מכליות, חממות), היעדר אמצעי חימום וקירור, מטבחים מאולתרים ומסוכנים, צפיפות, רמת היגיינה נמוכה.

גישה לשירותי בריאות⁴⁰ – הארגונים מציינים כי גישתם של העובדים הזרים אל שירותי בריאות מוגבלת בפועל, אף אם היא מעוגנת בצו עובדים זרים.⁴¹ סוגיה זו אף אם אינה נכללת באופן ישיר תחת בטיחות ההעסקה של עובדים זרים, בעלת השפעה מכרעת על הדיווח והטיפול בעובדים זרים שנפגעים בעבודה, ועל מניעת תחלואה בעובדים זרים ואבחונה המוקדם.

³⁹ קו לעובד, נייר עמדה לקראת דיון בוועדת עובדים זרים בכנסת בנושא תמותת מהגרי עבודה בתחום החקלאות, בוועדת עובדים זרים, 6 במאי 2014; קו לעובד, נייר עמדה, [מהגרי עבודה בתחום החקלאות: תופעות בולטות וליקויים בהסדרי העסקתם](#), לקראת דיון בוועדת עובדים זרים, דצמבר 2013; רופאים לזכויות אדם, נייר עמדה- ביטוחי הבריאות הפרטיים של מהגרי עבודה ומבקשי מקלט, בעיות מרכזיות והצעה לרפורמה. התקבלו מהגב' נועה שאואר, רכזת תחום חקלאות, קו לעובד, דוא"ל, 7 במאי 2014.

⁴⁰ להרחבה על שירותי בריאות לעובדים זרים ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [שירותי בריאות לעובדים זרים ולחסרי מעמד אזרחי](#), כתיבה: נטע משה, 11 ביוני 2013.

⁴¹ [צו עובדים זרים \(איסור העסקה שלא כדין והבטחת תנאים הוגנים\) \(סל שירותי בריאות לעובד\)](#), התשס"א-2001, אתר משרד הכלכלה, תאריך כניסה: 11 במאי 2014.

- **אי קבלת פיצוי כספי בעקבות אובדן כושר עבודה** – עובדים זרים, בוודאי עובדים זרים החיים במשקים מרוחקים, לא תמיד מודעים לזכויותיהם על פי החוק בקבלת פיצוי כספי בעת פגיעה בעבודה. יתר על כן במקרים בהם בעקבות פגיעה בעבודה העובד מושבת לתקופה ארוכה או נדרש לקביעת אחוזי נכות מעבודה, הוא אינו מקבל פיצוי מהמוסד לביטוח לאומי או מימון לטיפול רפואי ושיקום למשך שלושה חודשים, או עד שתתברר תביעתו, המוקדם מבין השניים.⁴² תקופה זו הינה קריטית מבחינה כלכלית לעובד שמצוי בישראל ללא תמיכה סביבתית ומשפחתית. הדבר נדון בוועדה לעובדים זרים בכנס החורף האחרון מספר פעמים ונציג משרד הבריאות, עו"ד נתן סמוך הבטיח לבחון סוגיה זו פעם נוספת אל מול כלל הגורמים המעורבים בתהליך.⁴³
- **קשיים בתרגום** – הן בקופות החולים בקהילה המטפלות בעובדים הזרים והן בבתי החולים, יש מחסור באנשי תרגום דוברי השפות הרלוונטיות. מצב זה מקשה על מסירת מידע מדויק לחולה וקבלת מידע ממנו באשר לתסמיניו ובמתן טיפול הרפואי, ומקשה על איבחון מוקדם של מחלות.
- **קושי בהגעה למרכזי בריאות** – עובדים זרים בחקלאות המועסקים במשקים חקלאיים, לעתים מרוחקים וללא גישה סדירה לתחבורה ציבורית עלולים להתקשות בהגעה אל מרכזי בריאות. יתר על כן, נסיעה כזאת, שלעתים אורכת זמן, דורשת שחרור מהעבודה ויציאה מהמשק, ולא תמיד העובד הזר חש בנוח לבקש זאת מהמעסיק. העובדים תלויים לא אחת ברצונו של המעסיק להסיע אותם אל המרפאה או בית החולים, ונמנעים למבקש זאת.
- **חשש מאובדן עבודה** – עובדים זרים חוששים כי במידה ויתלוננו על מצבם הרפואי או יבקשו ימי מנוחה, הם עלולים לאבד את מקום עבודתם, או עלולים שלא לקבל כסף על ימי המחלה.
- **אי בעלות על הפוליסה** – על פי חוק עובדים זרים התשנ"א-1991, הסדרת ביטוח רפואי לעובד היא חובתו של המעסיק, ואי לכך הביטוח רשום על שמו של המעסיק ולא של העובד. בעקבות כך לעובד לא קיימת הזכות לבחור את סוג הביטוח הרפואי ואת היקף הכיסויים, במקרה של מעבר בין מעסיקים הוא נותר ללא ביטוח רפואי והחובה על חידושו חלה על המעסיק החדש, ואם המעסיק החדש בחר לבטחו בחברה אחרת, הוא עלול לסבול אובדן זכויות רפאיות בשל מעבר בין חברות הביטוח.

⁴² תקופת הטיפול הראשונה הכוללת אשפוז וטיפול בבית החולים משולמת.

⁴³ הוועדה לעובדים זרים, פרוטוקול מס' 22, [מיצוי זכויות המוקנות על ידי המוסד לביטוח לאומי לאוכלוסיית הזרים](#), 9 בדצמבר 2013.

רשימת מקורות

מאמרים (ספרות רפואית)

- Eric Young, Se Xiong, Laurel Finn, Terry Young, Unique sleep disorder profile of a population based sample of 747 Hamong immigrants in Wisconsin, Soc Sci Med, 2012, 79: 57-65.
- Guazon MPH: Algunas notas sobre bangungut. Revista Filipina de Medicina Y Farmacia 1917, 8:437-442.
- Kriang Tungsanga, Pote Sriboonlue, Sudden Unexplained Death Syndrome in North-East Thailand, International Journal of Epidemiology, 1993, vol.22, no.1: 81-87.
- Lemoine Jacques, What is the Actual Number of (H)mong on the world? Hamong Studies Journal, 2005, 6:1-8.
- Majoska A V: Sudden death in Filipino men: an unexplained syndrome. Hawaii Med J 1948, 7:469-473
- Nademanee, Veerakel, Nimmannit and others, Arrhythmogenic Marker for the Sudden Unexplained Death Syndrome in Thai Men, Circulation, 1997, 96: 2595-2600.
- Ronald G. Munger, Sudden Death in Sleep of Laotian-Hmong Refugees in Thailand: A Case-Control Study, American Journal of Public Health, vol.77, No.9, p.1187.
- Sugai M: A pathological study on sudden and unexpected death, especially on cardiac death autopsied by medical examiners in Tokyo. Acta Pathol Jpn 1959, 9: 723-752.
- Vatta, Dumaine, Varghese and others, Genetic and biophysical basis of sudden unexplained nocturnal death syndrome (SUNDS), a disease allelic to Brugada syndrome, Human Molecular Genetics, 2002, vol.11, no.3, 337-345;

חקיקה

- חוק עובדים זרים התשנ"א-1991
- חוק האנטומיה והפתולוגיה, תשי"ג-1953
- חוק חקירת סיבות מוות, תשי"ח-1954
- פקודת התאונות ומחלות משלח יד (הודעה) – 1945
- [צו עובדים זרים \(איסור העסקה שלא כדון והבטחת תנאים הוגנים\) \(סל שירותי בריאות לעובד\), התשס"א-2001](#), אתר משרד הכלכלה, תאריך כניסה: 11 במאי 2014

הכנסת

- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עובדים זרים בחקלאות- סוגיות מרכזיות, כתיבה: נטע משה, 31 בדצמבר 2013.
- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [שימוש בחומרי הדברה בחקלאות](#), כתיבה: שירי בס ספקטור, 28 באפריל 2010.
- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [שירותי בריאות לעובדים זרים ולחסרי מעמד אזרחי](#), כתיבה: נטע משה, 11 ביוני 2013.
- פרוטוקול הוועדה לעובדים זרים, מס' 22, [מיצוי זכויות המוקנות על ידי המוסד לביטוח לאומי לאוכלוסיית הזרים](#), 9 בדצמבר 2013.

משרדי ממשלה

- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בריאות- סיבות מוות, [מבוא - הסברים, הגדרות ומקורות](#), תאריך כניסה: 7 במאי 2014.
- המוסד לביטוח לאומי, דוח שנתי 2012, [פרק 3: פעילות ומגמות בתחום הגמלאות- ביטוח נפגע עבודה](#), תאריך כניסה: 7 במאי 2014.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

- מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית במשרד הכלכלה, נייר עמדה לקראת דיון בוועדת עובדים זרים בכנסת בנושא תמותת מהגרי עבודה בתחום החקלאות, 11 במאי 2014
- משרד החקלאות ופיתוח הכפר, [מכסת העובדים הזרים בחקלאות תוגדל בשנת 2014 ותעמוד על 24,999](#), תאריך פרסום: 5 בדצמבר 2013.
- משרד הכלכלה, הודעות לעיתונות, [דו"ח ועדת אדם לקידום הבטיחות והבריאות בעבודה](#), הוגש לשר הכלכלה, 30 באפריל 2014, תאריך כניסה: 11 במאי 2014.
- משרד הכלכלה, [הוועדה הציבורית לקידום הבטיחות בעבודה והבריאות התעסוקתית במדינת ישראל \(ועדת אדם\)](#), מרץ 2014, באתר משרד הכלכלה, תאריך כניסה: 11 במאי 2014.
- משרד המשפטים, פרקליטות המדינה, [הנחיות פרקליט המדינה להליך חקירת סיבות מוות, מס' הנחיה 13.1 – 13.4](#), עודכנו בין השנים 2001-2003.

מכתבים, שיחות טלפון

- האגף לתכנון מדיניות, רשות האוכלוסין וההגירה, תשובת לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נתונים אודות עובדים זרים בתחום החקלאות, 26 בדצמבר 2013.
- תשובת משרד הבריאות למרכז המחקר והמידע של הכנסת, תמותת עובדים זרים בחקלאות, דוא"ל, התקבלה ביום 30 באפריל 2014.
- תשובת משרד הבריאות מיום 23 ביוני 2013 לח"כ דב חנין, שאילתה ישירה מס' 155 בנושא תמותת של עובדי חקלאות תאילנדים, תשובת משרד הבריאות מיום 28 באוגוסט 2013 לח"כ דב חנין, שאילתה ישירה מס' 318, תמותת של עובדי חקלאות תאילנדים.
- תשובת משרד החקלאות על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, התקבלה מהגב' יהודית כרמי, מנהלת תחום עבודה ועובדים זרים, הרשות לתכנון, דוא"ל, 25 בדצמבר 2013.
- תשובת מינהל הבטיחות והבריאות התעסוקתית, משרד הכלכלה, פיקוח על מעסיקים של עובדים זרים, התקבלה ביום 10 באפריל 2014.
- יאיר גולדשמיד, מפקח חקלאות ארצי במינהל בטיחות ובריאות תעסוקתית, משרד הכלכלה, שיחת טלפון, 4 במאי 2014.
- תשובת משטרת ישראל לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, האגף לחקירות ולמודיעין, מקרי מוות של עובדים תאילנדים בחקלאות, התקבלה ביום 11 במאי 2014.
- תשובת משרד הבריאות, שרותי בריאות הציבור, אגף לאפידמיולוגיה, תמותת עובדים זרים מזרח אסיאתיים ותסמונת המוות הלילי הפתאומי, תשובה לבקשת המידע ממרכז המחקר והמידע של הכנסת, התקבלה ביום 12 במאי 2014 בעת הדיון בוועדה.

ארגוני סיוע

- קו לעובד, נייר עמדה לקראת דיון בוועדת עובדים זרים בכנסת בנושא תמותת מהגרי עבודה בתחום החקלאות, בוועדת עובדים זרים, 6 במאי 2014.
- קו לעובד, נייר עמדה, [מהגרי עבודה בתחום החקלאות: תופעות בולטות וליקויים בהסדר העסקתם](#), לקראת דיון בוועדת עובדים זרים, דצמבר 2013.
- רופאים לזכויות אדם, נייר עמדה- ביטוחי הבריאות הפרטיים של מהגרי עבודה ומבקשי מקלט, בעיות מרכזיות והצעה לרפורמה.

